

WIARA NA MADAGASKARZE

Wojciech Kluj OMI, *Kształtowanie się podstawowych tekstów wiary w języku malgaskim*, Wydawnictwo Missio-Polonia, Warszawa 2013, ss. 380 (Seria „Studia i Materiały Misjologiczne” pod red. Jarosława Różańskiego OMI, nr 20).

Ks. Wojciech Kluj, autor książki pt. *Kształtowanie się podstawowych tekstów wiary w języku malgaskim*, jest członkiem zgromadzenia zakonnego Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej. Studiował w Wyższym Seminarium Duchownym Oblatów w Obrze. Studia specjalistyczne z zakresu misjologii odbył w oblackim uniwersytecie w Ottawie w Kanadzie, następnie w Akademii Teologii Katolickiej i Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Doktorat obronił w 1999 r. W latach: 2000-2001 oraz 2011-2012 odbył staż misyjny na Madagaskarze. Od 2005 r. na Wydziale Teologicznym UKSW wykłada misjologię. W 2008 r. ogłosił drukiem dzieło pt. *Teologiczne podstawy misji według Jana Pawła II*.

Omawiana książka składa się z trzech części: I. Zarys problematyki tłumaczeń w kontekście historii Madagaskaru; II. Podstawowe teksty wiary okresu dawnego Madagaskaru; III. Podstawowe teksty wiary okresu niepodległego Madagaskaru.

Rozdział 1 (w części I książki) – „W kierunku teologicznego rozumienia przekładalności wiary” – posiada charakter metodologiczny. Autor wprowadza tu czytelnika w kontekst zarówno funkcjonowania na Madagaskarze fundamentalnych tekstów wiary, jak i sytuacji historycznej oraz kulturowej tego obszaru; nadto, informuje o podstawach języka malgaskiego. W rozdziale tym przeprowadzona zostaje również analiza misyjnych dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Po przeanalizowaniu tych tekstów ks. W. Kluj formułuje cztery zasady metodologiczne swoich badań: podwójnej wierności, odniesienia kulturowego, dynamiki języka i zbiorowego podmiotu tłumaczącego. Każda z tych poszczególnych zasad, ujętych osobno, nie stanowi misjologicznego *novum*; natomiast ich połączenie jest bez wątpienia oryginalne. Autor zastosowuje je do interpretacji podstawowych tekstów wiary w języku malgaskim (*notabene* – warto byłoby zweryfikować tę metodę, posługując się nią przy analizie kluczowych tekstów związanych z katolickim *credo* również w innych językach).

Według zasady podwójnej wierności tłumacz tekstów dotyczących *credo* powinien być wierny zarówno katolickiej wierze, jak i miejscowemu (tubylczemu, rodzimemu) językowi. Analiza przekładu powinna uwzględniać zarówno odniesienie do tradycji wiary, jak i do danego (nowego) języka. Zasada odniesienia kulturowego wskazuje na język będący istotnym wyrazem kultury danej społeczności. Natomiast zgodnie z zasadą dynamiki języka przechodzi on liczne „przeobrażenia”, pojawiają się w nim nowe słowa, „stare” nabierają innych „odcieni” znaczeniowych, niektóre terminy zanikają. Świadczy to o żywotności języka. Zasada zbiorowego podmiotu tłumaczącego mówi z kolei, że

ostatecznie o recepcji poszczególnych słów w tekstach modlitewnych decyduje nie tylko wybór dokonany przez tłumacza. Ważna też jest decyzja modlącej się wspólnoty, która posiadając zmysł wiary (*sensus fidei*) i nim się kierując, po pewnym okresie „próbny”, dokonuje i potwierdza właściwy wybór terminologiczny.

W rozdziale II – „Podstawowe teksty wiary i ich tłumaczenia” – autor omawia: „Modlitwę Pańską”, różne „teksty pacierzowe” oraz teksty biblijne, a także liturgiczne.

Rozdział III pod tytułem „Historia Madagaskaru jako tło procesu” ukazuje kontekst dziejowy analizowanych tłumaczeń – nie odbywały się one w jakiejś kulturowej, historycznej czy duchowej próżni. Autor przygląda się Madagaskarowi z perspektywy Europy. Mówi o „dawnym” Madagaskarze, takim, jakim widzą go jego mieszkańcy. Zwraca uwagę na przypadający w XIX w. czas intensywnego wysiłku translatorskiego podejmowanego przez wielu tłumaczy, nie tylko związanych z Kościołem katolickim. Ks. W. Kluj omawia w końcu funkcjonowanie wiary chrześcijańskiej w epoce kolonialnej, zatrzymując się w epoce niepodległego Madagaskaru.

Ostatni, czwarty rozdział tej części książki pt. „Język malgaski i świat duchowych wyobrażeń” podaje kodyfikację opisywanego języka i analizuje proces jego rozwoju. Autor skupia się na niezmiernie ważnym wątku tematycznym – opisuje proces wyboru odpowiedniego słowa na określenie Boga; przybliża też dyskusję prowadzoną na temat „duszy malgaskiej” oraz przedstawia rozwój rodzimych pojęć teologicznych i religijnych.

II. część dzieła – „Podstawowe teksty wiary okresu dawnego Madagaskaru” – zawiera następujące rozdziały: 1. Źródła tekstów; 2. Kształtowanie się malgaskiego tekstu „Ojcze nasz”; 3. Inne teksty pacierzowe („Pozdrowienie Anielskie”; „Skład apostołski”; „Dekalog”; „Przykazania kościelne”); 4. Kształtowanie się tekstu Biblii w języku malgaskim.

W części III pt. „Podstawowe teksty wiary okresu niepodległego Madagaskaru” zamieszczone są następujące rozdziały: 1. Kształtowanie się soborowego rozumienia tłumaczeń liturgicznych; 2. Kształtowanie się podstawowych malgaskich tekstów liturgicznych; 3. Teologia religijnych pieśni malgaskich.

Ks. Wojciech Kluj stawia w swoim dziele intrygujące pytanie: Czy w „nowym” języku wiara może zostać wyrażona lepiej, niż w językach od wieków z nią związanych? W tradycji wczesnego chrześcijaństwa dokonywano wyboru pewnych słów greckich w Septuagincie (LXX), które później służyły doprecyzowywaniu sensu innych słów (nie do końca jasnych w Biblii Hebrajskiej). Wprowadzano też greckie terminy w Nowym Testamencie, które później z kolei zostały doprecyzowane w Wulgacie. Dla przykładu, w Jerozolimie pierwsza wspólnota chrześcijan określała Jezusa jako Mesjasza, w Antiochii natomiast jako Pana. Pojęcia te nie były tożsame, choć oba były prawdziwe.

Coraz częściej w trwającej wciąż epoce posoborowej ważne deklaracje wiary nie są wydawane w języku łacińskim, lecz w różnych innych językach. Nie ma już jednego, jedynego normatywnego tekstu łacińskiego, który zobowiązywałby wszystkie Kościoły partykularne na całym świecie. Zmiana ta stanowi wielkie wyzwanie dla Kościoła.

Ks. Wojciech Kluj zmierzył się w swojej książce z problemem określenia, czym są podstawowe teksty wiary. Wybór kilku fundamentalnych (kluczowych), krótkich modlitw oraz dwóch dużych zbiorów tekstów biblijnych i liturgicznych, nadto tekstów popularnych miejscowych modlitwy i pieśni okazał się zasadny. Autor określił w ten sposób zakres problemu badawczego, który poddał analizie.

W streszczeniu Autor zawarł akapit zwracający uwagę na najważniejsze osiągnięcia dzieła oraz na dalszą perspektywę badawczą: „Wydaje się, że najciekawsze perspektywy dla rozwoju teologii, jakie podsuwa gramatyka malgaska, wiążą się z gramatyczną formą »my« inkluzyjnego oraz ekskluzyjnego. W językach europejskich nie ma takiej formy i dlatego taka refleksja nie była dotąd podejmowana. Wydaje się, że może być ona wykorzystana np. w teorii religii, zwłaszcza dialogu międzyreligijnego. Wymusza to już nawet dobre określenie »nasz« w »Modlitwie Pańskiej«. Ciekawa jest też historia tworzenia się malgaskiej wersji liturgii godzin. Spośród zaś nowych intuicji warto zwrócić uwagę na malgaskie określenie krzyża, nie tyle przestrzenne jako skrzyżowanych belek, ale jako »drzewo cierpienia«” (s. 311).

Eugeniusz Sakowicz, Warszawa